

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

Освітньо-професійна програма Підприємництво
Ступінь вищої освіти Магістр
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

Ханлар МАХМУДОВ

20 грудня 2021 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Ефективність підприємницької діяльності та обґрунтування стратегії її розвитку» (на матеріалах ВСК «XXXXXXX» Полтавського району)

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Яремчук Владислав Русланович

Керівник кваліфікаційної роботи,
д. е. н., професор

Ханлар МАХМУДОВ

Полтава – 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	9
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	17
2.1. Організаційно – економічна характеристика підприємства	17
2.2. Аналіз формування та управління ефективністю підприємницької діяльності	24
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	31
3.1. Стратегічні резерви зростання ефективності підприємницької діяльності	31
3.2 Стратегія зростання прибутковості, як чинник підвищення ефективності діяльності підприємства	37
3.3. Оптимізація заходів зростання ефективності діяльності підприємства	43
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні економічна ситуація нашої країни знаходиться перед великою кількістю невирішених питань, спричиненими економічною кризою. Сьогодні у час низької платоспроможності населення, коливання курсу валюти на ринку, підвищення цін на енергоносії, військових дій, інтенсивної міграції робочої сили за кордон особлива увага приділяється проблемі економічної ефективності діяльності підприємств.

Значний внесок у вирішення проблеми управління економічною ефективністю діяльності підприємств зробили як зарубіжні, так і вітчизняні науковці: П. Друкер, М. Майєр, В. Петі, В. А. Андрейчук, А. В. Дейнеко, А. І. Ільїна, В. В. Ковальова, Г. О. Швиданенко, Л. С. Захаркіна, Р. А. Кушваха, Р. В. Андрійчук, Р. Беннет, П. Ю. Буряк, О. Г. Гупало, О. О. Воронін, Ф. В. Зинов'єв, Н. В. Савенко, С. Н. Немирович та ін. В опублікованих працях висвітлено погляди авторів на сутність поняття «економічна ефективність», досліджено фактори формування основних економічних показників, підходи до управління економічною ефективністю, запропоновано методи вимірювання та оцінювання економічної ефективності діяльності підприємств.

Зв'язок роботи з науковими темами. Аналіз та дослідження кваліфікаційної роботи виконані згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є управління ефективністю підприємницької діяльності.

Основними завданнями дослідження є:

- висвітлити теоретичні підходи щодо управління ефективністю підприємницькою діяльністю;
- проаналізувати механізми формування ефективності діяльності підприємства;

– розробити стратегічні шляхи підвищення ефективності підприємницької діяльності.

Об’єктом дослідження є аналіз та розробка стратегії зростання ефективності підприємницької діяльності у ВСК «XXXXXXX» Полтавського району, Полтавської області.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних підходів щодо обґрунтування стратегії підвищення ефективності підприємницької діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення мети кваліфікаційної роботи та виконання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: теоретичного узагальнення, методи статистичного спостереження, графічний метод, коефіцієнтний метод та метод порівняння, горизонтальний, вертикальний методи фінансового аналізу, метод наукової абстракції та узагальнення.

Інформаційною базою для проведення аналізу, дослідження питань формування ефективності підприємницької діяльності є нормативно-правові та законодавчі акти України, форми річних звітів, поточна бухгалтерська і статистична звітність ВСК «XXXXXXX», наукові праці вчених-економістів, літературні джерела, довідково-нормативні матеріали, особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у подальшому розвитку теоретичних, методичних і практичних положень щодо підвищення ефективності підприємницької діяльності:

набули подальшого розвитку:

- стратегічні резерви зростання ефективності підприємницької діяльності;
- стратегія зростання прибутковості, як чинник підвищення ефективності діяльності підприємства;
- оптимізація заходів щодо зростання ефективності діяльності підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. В кваліфікаційній роботі опрацьовані теоретичні та методичні підходи щодо формування ефективної підприємницької діяльності, розроблені висновки і стратегічні шляхи, які створюють основу для виявлення й розв'язання сучасних проблем розробки та обґрунтування стратегії підвищення ефективності діяльності ВСК «XXXXXXXX», Полтавського району.

Апробація результатів дослідження. Наукові досягнення та результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи оприлюднено у формі доповіді на:

– IV Всеукраїнській науково-практичній конференції (за міжнародною участю) «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін», від 21 жовтня. ПДАУ, 2021 р. м. Полтава.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези та фахова стаття:

– Писаренко С. В., Кулинич А. С., П., Яремчук В. Р. Організаційні основи формування ефективності підприємницької діяльності. IV Всеукраїнська науково-практична конференція (за міжнародною участю) «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін», від 21 жовтня. ПДАУ, 2021 р. м. Полтава. С. 86-94.

– Писаренко С.В., Яремчук В.Р., Сухопар О.О. Мотиваційний механізм як компонент управління ефективністю діяльності підприємства. // Електронний фаховий науково-практичний журнал з економічних наук «Інфраструктура ринку» Випуску 59/2021 С. 81-85.

Структура та обсяг дипломної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 62 сторінках друкованого тексту, робота містить 19 таблиць, 3 рисунки та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Економічна ефективність є складною категорією економічної науки. Складність виявляється в тому, що існують різні трактування вимірювання результатів і витрат виробництва. Поклавши в основу вимірювання ефективності певні правильні принципи, дослідники порушують їх. Відбувається підміна результатів виробництва витратами. Враховують не всі результати чи витрати діяльності при розрахунку узагальню вального показника. Результати діяльності не відповідають втратам на її здійснення.[35, с. 128].

Ефективність - це досягнення найбільших результатів за найменших затрат живої та уречевленої праці, конкретна форма економії часу. Отже, ефективність - це економічна категорія, яка відображає виробничі відносини щодо економії живої та уречевленої праці й показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва та живої праці.

Термін «ефект» (лат. effectua - виконання, дія) означає результат, наслідок будь-якої дії, причини, сили. Відповідно ефективність варто розглядати як дієвість витрат, вкладених у певну діяльність з метою отримання бажаних результатів.

Ефективність - це складна економічна категорія, пов'язана з цілеспрямованою, раціональною людською діяльністю. Вона відображає певні виробничі відносини, що складаються між суспільством загалом і підприємствами, а також окремими працівниками. В ефективності відображається дія об'єктивних економічних законів, розвиток продуктивних сил, характер виробничих відносин. Вона є формою вираження мети виробництва. Отже, поняття «ефективність» має зміст за наявності мети, яка повинна бути досягнута. Основну ж мету виробництва становить віддача сукупних витрат, які беруть участь у процесі виробництва

[10, с. 123].

Питання трактування економічної ефективності на сучасному етапі розвитку відносин як ключової категорії в економічній та організаційній науці і практиці зумовлює необхідність визначення її сутності та змісту (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Сутність поняття «економічна ефективність»

Автор	Сутність поняття «економічна ефективність»
В.Г. Андрійчук [5].	Відношення між отримуваними результатами виробництва, тобто продукцією і матеріальними послугами, з одного боку, і витратами праці та засобів виробництва, з іншого боку
Бойчик І. М. [11].	Результативність економічної діяльності реалізації економічних програм та вжиття заходів, що характеризуються відношенням отриманого економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату.
Мазурова І.І. [28].	Виробництво найкращої або оптимальної комбінації продукції на основі використання найбільш ефективної комбінації ресурсів

Поділяючи погляди провідних вчених на визначення економічної ефективності, пропонуємо власне бачення цієї категорії. Економічна ефективність – результат фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання, який покриває усі витрати на її здійснення та містить чистий прибуток, що залишається для розвитку бізнесу.

Відповідно, економічна ефективність підприємства визначається основними факторами:

1) запровадження максимально досяжних економічних цілей, орієнтованих на весь потенціал підприємства;

2) виявлення змін, необхідних для повного розкриття потенціалу підприємства;

3) проведення необхідних змін, досягнення поставлених стратегічних цілей. [22, с. 147].

Ефективність має якісний і кількісний аспекти. Для оцінки

ефективності виробництва та її вимірювання застосовують критерій і систему економічних показників [19].

Критерій - це ознака, на основі якої оцінюється діяльність або визначаються параметри на перспективу. Предметно критерій варто розуміти як якість, властивість ефективності, що відображає найістотнішу його суть, тобто є основним принципом оцінки. Основним критерієм економічної ефективності виробництва є обсяг національного доходу і максимізація його за найменших затрат живої й уречевленої праці. Цей показник виступає як оцінка економічної ефективності всього народного господарства [15, с. 203].

У матеріальному виробництві суть поняття «ефективність виробництва», в загальному підході зводиться до порівняння отриманого результату із затратами живої й уречевленої праці, інших ресурсів, пов'язаних з його одержанням. Однак на практиці важливо визначитись, з якими витратами доцільно порівнювати отриманий ефект. Існують три принципово відмінні підходи до розв'язання цієї проблеми:

- ресурсний, коли ефект порівнюється з вартістю виробничих ресурсів (основні й оборотні фонди);
- витратний, коли ефект порівнюється з поточними виробничими витратами;
- ресурсно – витратний.

Найчастіше використовується для визначення економічної ефективності ресурсно-витратний підхід, за якого економічний ефект порівнюється як з виробничими ресурсами, так і з виробничими витратами [47, с. 278].

Підвищення економічної ефективності виробництва є основною проблемою, головним чинником зростання аграрних підприємств в умовах використання обмежених ресурсів. Це зобов'язує підприємства використовувати ресурси раціонально і бережливо, виробляти якісну продукцію [21, с. 79].

Галузь сільського господарства – складна система взаємодіючих і взаємопов’язаних елементів. Ефективність функціонування системи тісно пов’язана з її цільовою функцією. Оцінка ефективності проводиться на основі її критеріїв, які можуть розглядатися як внутрішні і зовнішні характеристики системи. У масштабі народного господарства ефективність виробництва вимірюється відношенням розмірів створеного впродовж певного часу національного доходу до витрат суспільної праці; у масштабах галузі, об’єднання, підприємства – відношенням величини чистої продукції до витрат суспільної праці в кожній із цих ланок народного господарства.

Економічна ефективність є складною і багатогранною категорією сучасної економічної науки, яка виникла паралельно з формуванням періоду матеріального виробництва, не має однозначного визначення і трактування в сучасній науковій літературі, залежить від оптимально обґрунтованого співвідношення витрат і результатів виробництва. В процесі наукового пошуку слід звернути особливу увагу на оцінку ефективності роботи підприємств як завершального етапу фінансового та управлінського аналізу господарської діяльності підприємств [1, с. 156].

Оцінка економічної ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств визначається за допомогою різних науково обґрунтованих і взаємопов’язаних показників, які повинні забезпечувати порівнянність витрат, які понесені на виробництво продукції з кінцевими результатами роботи. На сьогоднішній день не існує єдиної визначеної системи показників, а також їх класифікації, на основі яких можна провести детальний аналіз економічної ефективності господарюючих суб’єктів. Всі показники можна розподілити на дві основні групи: на абсолютні (розміри явищ і процесів) та відносні (співвідношення між двома абсолютними величинами). Абсолютні можуть бути виражені у натуральних одиницях (кілограми, тонни, літри), вартісних (гривні, копійки) і умовними одиницями, а відносні – у коефіцієнтах або відсотках, залежно від результату, який бажають одержати в процесі проведеного аналізу.

На думку І. М. Бойчика, [11, с.163] за допомогою специфічних показників проводиться вивчення конкретної сторони досліджуваного явища, а за допомогою загальних показників проводиться аналіз в цілому усіх процесів на підприємстві. Загальні показники можуть включати в себе сукупність показників.

До загальних показників, які характеризують економічну ефективність слід віднести: фонд оплати праці; загальну рентабельність продаж; енергомісткість виробництва та ін., а до специфічних показників: якість випущеної продукції; ефективність використання основних виробничих фондів та матеріальних ресурсів, обігових коштів щодо конкретної промисловості...

Конованов С. пропонує три підходи щодо визначення загальних показників [25]:

- механічний, поєднання невідповідності економічних показників;
- ресурсний, на основі якого визначається співвідношення ефекту і ресурсів, які витрачені в процесі виробництва;
- витратний, співвідношення результату діяльності до поточних витрат праці.

Зазначимо, що на сьогоднішній день, науковцями не визначено єдиного загальноприйнятого показника для визначення економічної ефективності господарської діяльності підприємств.

Тулай О. пропонує наступну систему показників [57, с. 138]:

- показники ефективності використання застосованих ресурсів: основних засобів (фондовіддача, фондомісткість, рентабельність основних засобів), оборотних коштів (час обігу, швидкість обігу, рентабельність оборотних коштів), трудових ресурсів (продуктивність праці, прибуток на 1 працівника);
- показники ефективності використання спожитих ресурсів: основних засобів амортизаційвіддача, амортизаціомісткість, амортизаціорентабельність оборотних коштів (продуктивність спожитих ресурсів, рентабельність

спожитих ресурсів), трудових ресурсів (зарплатовіддача, зарплатомісткість, зарплаторентабельність) [58, с. 139].

Дослідження праць вітчизняних та іноземних науковців свідчать, що питання щодо підвищення економічної ефективності виробництва та вибору системи показників для проведення комплексного аналізу є недостатньо повно розкриті на сьогоднішній день. Тому, пропонуємо наступну систему агрегованих показників для оцінки економічної ефективності результативності підприємства (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні агреговані показники комплексного оцінювання економічної ефективності підприємств [48].

Тип показника результативності	Приклади
Показники процесів (Process measures)	<ul style="list-style-type: none"> – витрати на 1 грн. виробленої та реалізованої продукції; – строк погашення дебіторської заборгованості (днів); – строк погашення кредиторської заборгованості (днів); – коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості; – коефіцієнт погашення кредиторської заборгованості; – коефіцієнти ліквідності; – коефіцієнт оборотності запасів; – коефіцієнт оборотності основних засобів; – фондovіддача; – коефіцієнт маневреності власного капіталу; – коефіцієнт оборотності власного капіталу.
Показники результатів (Output measures)	<ul style="list-style-type: none"> – дохід (виручка) від реалізації продукції; – валовий дохід.
Показники кінцевих ефектів та ефективності (Outcome measures)	<ul style="list-style-type: none"> – чистий прибуток (збиток); – рентабельність продукції; – рентабельність продаж.
Показники впливу (Impact measures)	<ul style="list-style-type: none"> – сума коштів, яка зекономлена протягом всього виробничого циклу; – ступінь задоволення потреб у продукції споживачів.

Економічну ефективність підприємств пропонуємо досліджувати за наступними етапами:

– моделювання залежності обсягів випуску продукції від впливу основних факторів з метою наукового обґрунтування структури виробництва та їх прогнозування в залежності від зміни регресорів. Основою процесу побудови будь-якої економічної моделі є певні алгоритми, які обумовлюють

порядок розрахунків і математичних дій, необхідних для обробки певної інформації, яка стосується об'єкту дослідження;

– визначення системи рівнозначних показників на основі використання запропонованого комплексу показників, які найбільш точно характеризують економічну ефективність підприємств;

– експертним методом на основі особливостей методики розрахунку коефіцієнта множинної рангової кореляції (конкордації або показника узгодженості думок експертів) визначити, шляхом проведення опитування експертів (провідних фахівців) вагомість кожного показника та здійснити відбір десяти найбільш вагомих характеристик економічної ефективності;

– нормалізація значень обраних експертами десяти основних показників та на основі методу багатомірної середньої визначення інтегрального показника проведення оцінювання економічної ефективності функціонування підприємств.

Таким чином розглянувши сутність економічної ефективності, встановили, що на її результативність впливає низка позитивних і негативних факторів. Позитивні – це такі фактори, вплив яких покращує показники діяльності підприємства, а негативні – навпаки. До шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства відносять сукупність конкретних заходів як в технічному, організаційному, так і соціально-економічному напрямках діяльності, адже тільки тоді за їх допомогою можна буде досягти поліпшення якості та конкурентоспроможності продукції підприємства й економії їхніх ресурсів.

Висновки до розділу 1

1. Ефективність - це досягнення найбільших результатів за найменших затрат живої та уречевленої праці, конкретна форма економії часу. Отже, ефективність - це економічна категорія, яка відображає виробничі відносини щодо економії живої та уречевленої праці й показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва та живої праці.

2. Підвищення економічної ефективності виробництва є основною проблемою, головним чинником зростання аграрних підприємств в умовах використання обмежених ресурсів. Це зобов'язує підприємства використовувати ресурси раціонально і бережливо, виробляти якісну продукцію

3. Оцінка економічної ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств визначається за допомогою різних науково обґрунтованих і взаємопов'язаних показників, які повинні забезпечувати порівнянність витрат, які понесені на виробництво продукції з кінцевими результатами роботи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Організаційно – економічна характеристика підприємства

Виробничий сільськогосподарський кооператив «XXXXXXXX» Полтавського району Полтавської області заснований на приватній основі власниками земельних та майнових паїв. За Статутом, ВСК «XXXXXXXX» представлений, як юридична особа відповідно до чинного законодавства України. Проводить оптову і роздрібну торгівлю сільськогосподарською продукцією, продуктів переробки, товарів власного виробництва, комерційну торгівлю продовольчими і промисловими товарами, придбаними в інших підприємств.

Виконує будівельні та ремонтно-будівельні роботи, займається підсобними промислами та виробництвом будівельних матеріалів, товарів широкого вжитку, надає агротехнічні та інші послуги працюючому населенню та іншим громадянам, сільськогосподарським товаровиробникам, підприємствам та організаціям.

Метою діяльності господарства є: здійснення господарської діяльності по вирощуванню, переробці і продажу сільськогосподарської продукції, спрямованої на отримання прибутку; задоволення соціально-економічних інтересів власника та членів колективу.

Управління використанням земельних ресурсів в ВСК «XXXXXXXX» здійснюється через різні механізми, організаційно-економічні та екологічні заходи. Їх сукупність та порядок залучення зумовлюється наявним ресурсним потенціалом, розмірами та фінансово-економічною стійкістю суб'єктів господарювання, їх ринковими позиціями та стратегією розвитку, умовами довкілля, змістом та напрямками аграрної політики держави. Проте реалізація механізмів та засобів управління землекористуванням, їх

ефективність залежить від правильно визначених пріоритетів управлінських рішень, виявлених проблем, які потребують вирішення (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка розміру та ефективності використання сільськогосподарських угідь ВСК «XXXXXXX», 2016-2020 рр.

Показники	Роки					2020 р. до 2016 р.	
	2016	2017	2018	2019	2020	+,-	%
Всього с.-г. угідь, га	3975	3975	3975	3786	3786	-189	95,2
Питома вага с.-г. угідь в площі району, %	5,1	5,1	5,1	4,7	4,7	-0,4	x
з них: ріллі, га	3975	3975	3975	3629	3629	-346	91,3
Всього посівів с.-г. культур	2592	2917	3030	3354	3629	+1037	140,0

Дослідивши показники табл. 2.1, слід зауважити про те, що у 2016 р. загальна площа сільськогосподарських угідь становила 3975 га, а в 2020 р. її показник складав 3786 га, така динаміка говорить про зменшення площі під сільськогосподарські угіддя на 189 га, або на 4,8 %. Питома вага сільськогосподарських угідь досліджуваного підприємства до загальної площі району також зменшилася із 5,1 у 2016 р. до 4,7 у 2020 р. Площа ріллі, зменшилася на 8,7 %. В підприємстві вирощуються різні сільськогосподарські культури, які займають площу в 3629 га у 2020 р., та 2592 га у 2016 р. По даному показнику зафіксоване зростання на 1037 га.

Трудові ресурси підприємства є важливим ресурсом кожного підприємства, від якості та ефективності якого, зазвичай, залежать результати діяльності підприємства і його конкурентоспроможність (табл. 2.2).

Проаналізувавши показники динаміки забезпеченості та ефективності трудовими ресурсами ВСК «XXXXXXX» слід зауважити, що середньорічна чисельність працюючих за досліджуваний період зменшилася на 71 особу.

Чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві то у 2016 р вона становить 239 осіб, а 2020 р. 174 особи, що менше на 65 осіб.

Таблиця 2.2

**Динаміка забезпеченості та ефективності використання трудових
ресурсів ВСК «XXXXXXX», 2016-2020 рр.**

Показники	Роки					2020 р. до 2016 р. %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Середньорічна чисельність працюючих, осіб	263	253	226	203	192	73,0
Чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві – всього, осіб	239	230	205	185	174	72,8
з них задіяні у:						
рослинництві	133	130	105	96	94	70,7
тваринництві	106	100	100	89	80	75,5
Відпрацьовано за рік, тис. люд.-год.	504,25	505,79	512,58	460,41	435,1	86,3
у т. ч.: в рослинництві	117,04	114,40	92,40	84,48	85,3	72,9
в тваринництві	387,21	391,39	420,18	375,93	349,8	90,3
Виробництво валової продукції у постійних цінах 2016 р. на 1 працівника, тис. грн	274,84	295,89	424,44	476,11	419,3	152,6
Одержано прибутку (збитку) на 1 працівника, тис. грн	24,62	-13,82	27,27	-99,99	104,8	425,7
Витрати на оплату праці, тис. грн	12921,0	16316,0	18409,0	20688,0	18735	145,0
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн	4095,6	5374,2	6803,0	8492,6	8131,5	198,5
Коефіцієнт використання нормативу часу	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	100,0
Припадає на 1 працюючого у сільському господарстві, га:						
сільськогосподарських угідь	16,63	17,28	19,39	20,46	21,76	130,8
ріллі	16,63	17,28	19,39	19,62	20,85	125,4

В рослинницькій галузі кількість працівників більша ніж в тваринницькій. Виробництво валової продукції у постійних цінах 2016 р. на 1 працівника у 2016 р. становила 274,84 тис. грн., а в 2020 р. 419,3 тис. грн (52,6 %). Середньомісячна заробітна плата 1 працівника за досліджуваний період також зросла із 4095,6 грн, до 8131,5 грн (98,5 %). Коефіцієнт використання нормативу часу за досліджуваний період не змінився, та становить 0,96 відповідних пунктів.

Діяльність будь-якого підприємства розпочинається з формування основних та оборотних засобів, відсутність яких унеможлиблює

функціонування та ведення поточної господарської діяльності підприємства. Саме обсяг акумульованих основних та оборотних засобів дає підстави судити про розмір підприємства, його можливості та перспективи розвитку. Ефективне їх використання в аграрних підприємств можливе за умови ефективного управління ними. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка складу та ефективності використання основних та оборотних засобів ВСК «XXXXXXX», 2016-2020 рр.

Показники	Роки					Відхилення 2020 до 2016 рр	
	2016	2017	2018	2019	2020	+,-	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Наявність основних засобів на кінець року – всього, тис. грн.	11668,0	17098,0	26151,0	41869,0	44761,0	33093,0	383,6
у т. ч.: будинки, споруди та передавальні пристрої	2244,0	2234,0	2234,0	8324,0	8711,0	6467,0	388,2
машини та обладнання	8208,0	13112,0	21415,0	31705,0	34077,0	25869,0	415,2
транспортні засоби	700,0	1190,0	1890,0	1229,0	1229,0	529,0	175,6
інструменти, прилади, інвентар	499,0	545,0	595,0	594,0	685,0	186,0	137,3
інші основні засоби	17,0	17,0	17,0	17,0	17,0	0,0	100,0
Вартість оборотних засобів на кінець року – всього, тис. грн.	19527,0	29076,0	28043,0	44092,0	56832,0	37305,0	291,0
у т. ч.: виробничі запаси	9126,0	13434,0	14136,0	8469,0	21156,0	12030,0	231,8
тварини на вирощуванні та відгодівлі	5000,0	6218,0	6134,0	6617,0	4067,0	-933,0	81,3
незавершене виробництво	2834,0	3096,0	2815,0	2722,0	3807,0	973,0	134,3
готова продукція	26,0	48,0	38,0	17996,0	17130,0	17104,0	65884,6
товари	28,0	64,0	0,0	0,0	0,0	-28,0	0,0
Поточні фінансові інвестиції	0,0	0,0	0,0	1219,0	2487,0	2487,0	
дебіторська заборгованість	1693,0	4690,0	3321,0	5503,0	5680,0	3987,0	335,5
грошові кошти	632,0	802,0	1225,0	1537,0	2256,0	1624,0	357,0
інші оборотні активи	188,0	724,0	374,0	29,0	249,0	61,0	132,4
Фондозабезпеченість, тис. грн.	277,7	448,3	657,9	1053,3	1126,1	848,3	405,4
Фондоозброєність, тис. грн.	41,1	65,3	99,5	165,5	198,5	157,4	482,8
Фондомісткість, грн.	0,34	0,29	0,35	0,47	0,46	0,1	136,0
Фондовіддача, грн.	2,95	3,50	2,86	2,11	2,17	-0,8	73,5

Продовж. табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт зростання вартості основних фондів		1,47	1,53	1,60	1,07	1,1	x
Норма прибутку, %	6,0	16,4	11,9	-4,1	6,1	0,1	x
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,0	x
Фондорентабельність, %	15,9	44,3	24,7	-8,3	13,7	-2,2	x

Проаналізувавши використання та ефективність основних та оборотних засобів в підприємстві, ми зробили наступні висновки. Вартість основних засобів у 2016 р. становила 11668,0 тис. грн, а в 2020 р. 44761,0 тис. грн, що говорить про їх зростання на 33093,0 тис. грн.

Щодо вартості оборотних засобів, то тут також спостерігається тенденція до її зростання на 37305,0 тис. грн., або на 191,0 %.

Показники ефективності використання основних засобів за досліджуваній період мають позитивні зрушення, що говорить про ефективне їх використання. Так фондозабезпеченість підприємства стрімкого зростає, це пояснюється тим, що підприємство активно проводить заміну старих засобів більш новими та сучасними. Особливо мова йде про сільськогосподарську техніку. Фондоозброєність праці також зростає, так із 41,1 грн у 2016 р. до 198,5 грн у 2020 р. Норма прибутку зростає, але не істотно, із 6,0 %, до 6,1 %.

Спеціалізація відбиває якісний бік суспільного поділу праці і вказує, виробництво яких саме видів продукції є переважаючим на даній території. Це - ефективна форма організації сільського господарства, яка дає можливість зосередити виробництво певних видів продукції на окремих територіях і підприємствах й отримати завдяки цьому кращі результати господарської діяльності.

З аналізу показників динаміки структури грошових надходжень від реалізації продукції ВСК «XXXXXXX» слід відмітити, що перше місце в структурі товарної продукції займає виробництво молока (38,1 %), на другому місці виробництво соняшнику (22,5 %). Коефіцієнт спеціалізації

становить 0,23, це говорить про те, що підприємство має слабкий рівень спеціалізації. Отже, як висновок слід сазати, що виробничий напрям даного господарства можна визначити як молочно-зерновий.

Таблиця 2.4

**Динаміка структури грошових надходжень від реалізації продукції
ВСК «XXXXXXX» Полтавського району, 2016-2020 рр.**

Галузі і види продукції	Обсяг реалізації продукції, в сер. за 2016-2020 рр., ц	Вартість товарної продукції в постійних цінах 2016 р., тис. грн	Структура товарної продукції, %	№ п/п за питомою вагою
Рослинництво – всього	x	11842,0	49,4	x
в т.ч. зернові та зернобобові	55480,40	5856,8	26,8	x
з них: пшениця озима	22545,80	4316,6	10,6	3
гречка	332,80	319,0	0,5	8
кукурудза на зерно	24070,80	7582,1	11,8	5
ячмінь ярий	6196,00	591,1	2,7	6
горох	2335,00	248,0	1,1	10
Соняшник	17314,00	9920,8	22,5	2
Соя	57,40	13,6	0,1	11
Тваринництво – всього	x	11374,4	50,6	x
в т.ч.: приріст великої рогатої худоби	1556,60	1812,1	8,3	4
приріст свиней	557,00	709,3	3,2	7
приріст птиці	58,00	51,6	0,2	11
молоко	33457,80	8319,6	38,1	1
яйця курячі, тис. штук	316,80	147,4	0,7	9
Всього по підприємству	x	23216,4	100,0	x

Головною метою діяльності будь-якої підприємницької структури є отримання якомога більшого ефекту від використовуваних ресурсів. Ефективність - це результативність певного процесу, дії, що вимірюється співвідношенням між одержаним результатом і витратами (ресурсами), що його спричинили. Економічна ефективність передбачає досягнення максимального ефекту від фінансовогосподарської діяльності підприємств за мінімальних витрат ресурсів, вона відображає вплив сукупності факторів, що формують її рівень і зумовлюють тенденції розвитку галузі. (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Динаміка показників ефективності сільськогосподарського
виробництва ВСК «XXXXXXX», 2016-2020 рр.**

Показники	Роки					2020 р. до 2016 р., %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Вартість валової продукції у постійних цінах 2016 р. – всього, тис. грн	72255,5	74860,2	95710,3	96651,0	75482,1	104,5
у т. ч.: рослинництва	49084,4	50797,7	74038,0	77896,4	64677,0	131,8
тваринництва	23171,1	24062,5	21672,3	18754,6	10805,1	46,6
Вартість валової продукції у діючих цінах – всього, тис. грн	74713,8	88345,3	96986,3	101837,0	106542,8	142,6
у т. ч.: рослинництва	49410,1	54163,9	65601,5	74245,4	88367,8	178,8
тваринництва	25303,7	34181,3	31384,8	27591,6	18175,0	71,8
Повна собівартість реалізованої продукції – всього, тис. грн	54451,6	69301,5	82737,1	97874,6	81218,3	149,2
у т. ч.: рослинництва	27301,0	31925,9	49465,8	59554,1	58182,8	213,1
тваринництва	26538,6	36319,3	33271,3	38320,5	23035,5	86,8
Валовий дохід – всього, тис. грн	61380,3	74799,0	88742,0	90535,0	100088,9	163,1
у т. ч.: рослинництва	37173,1	42481,0	57745,0	64061,0	81501,8	219,2
тваринництва	23703,2	31928,5	30547,0	26474,0	18587,1	78,4
Прибуток (збиток) – всього, тис. грн	6928,7	5497,5	6004,9	-7339,6	18870,6	272,4
у т. ч.: рослинництва	9872,1	10555,1	8279,2	4506,9	23319,0	236,2
тваринництва	-2835,4	-4390,8	-2724,3	-11846,5	-4448,4	156,9
Рівень рентабельності (збитковості), %	12,7	7,9	7,3	-7,5	23,2	x
у т. ч.: рослинництва	36,2	33,1	16,7	7,6	40,1	x
тваринництва	-10,7	-12,1	-8,2	-30,9	-19,3	x

З аналізу показників динаміки показників ефективності сільськогосподарського виробництва ВСК «XXXXXXX» слід зауважити, що виробництво валової продукції в постійних цінах 2016 р. за досліджуваний період зростає на 4,5 %, у в діючих цінах зростає на 42,6 %. Показник собівартості реалізованої продукції виробництва зріс із 54451,6 тис. грн. у 2016 р. до 81218,3 тис. грн. у 2020 р. У 2016 р. підприємство отримало валового доходу 61380,3 тис. грн, а в 2020 р. що на 63,1 % більше ніж у 2020 р. Щодо показників прибутковості, то вони мають нерівномірну

динаміку, та зростають у 2020 р. на 172,4 %, галузь тваринництва є збитковою в порівнянні із рсливницькою галуззю. Рівень рентабельності підприємства зростає.

2.2. Аналіз формування та управління ефективністю підприємницької діяльності

Оцінка ефективності підприємницької діяльності являє собою інтегровану частину комплексної системи цілей розвитку підприємства, яка охоплює ряд факторів та заходів, що визначають рівень організації виробництва. Оцінка ефективності займає важливе місце в системі управління діяльністю підприємства, оскільки являє собою ефективний інструмент для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльністю підприємства. Результати оцінки складають основу для прийняття управлінських рішень, при цьому вони можуть бути використані як для визначення стратегічних, так тактичних цілей. Проаналізуємо динаміку обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у ВСК «XXXXXXX» Полтавського району (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка обсягів виробництва сільськогосподарської продукції

ВСК «XXXXXXX», 2016-2020 рр., ц

Назва продукції	Роки					2020 р. у % до 2016 р.
	2016	2017	2018	2019	2020	
Пшениця	9188	10986	16006	446	20318	221,1
Гречка	-	1700	2000	-	103	-
Кукурудза на зерно	46961	32964	87905	1276	80919	172,3
Ячмінь	20965	25552	16839	295	13954	66,6
Соняшник	20182	23652,5	27801	978	30087	149,1
Соя	3691	4309	7980	251	4522	122,5
М'ясо великої рогатої худоби	1058	1452	1850	703	450	42,5
М'ясо свиней	918	834	560	440	866	94,3
М'ясо птиці	180	160	98	-	-	-
Молоко	40216	40823	35842	27448	17638	43,9
Яйця курячі (тис. шт.)	534	500	197	-	-	-

Аналіз даних табл. 2.6 свідчить, що у 2020 р. порівняно з 2016 р. динаміка виробництва зерна озимої пшениці зросла і досить істотно на 121,1 %, кукурудзи на зерно – на 72,3 %, соя – 22,5 %, обсяг виробництва ячменю у 2016 р становив 20965 ц, а в 2020 р. 13954 ц зменшення склало 33,4 %, виробництво соняшнику зросло на 49,1 %. Виробництво молока у 2016 р. становила 40216 ц, а в 2020 р. спостерігається зменшення до 17638 ц (56,1 %), виробництво м'яса свиней у підприємстві зменшується на 5,7 %. виробництво м'яса великої рогатої худоби зменшується до 57,5 %.

Собівартість - це форма відшкодування споживаних факторів виробництва. Як економічна категорія собівартість продукції виконує ряд важливих функцій: забезпечує облік і контроль всіх витрат на виробництво і реалізацію продукції; є основою для формування рівня цін на продукцію, визначення прибутку, рентабельності і обчислення податків; служить для прийняття різних управлінських рішень і т.д. Виробнича собівартість продукції - це виражені у грошовій формі поточні витрати підприємства на виробництво продукції, виконані роботи та надані послуги. (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка виробничої собівартості сільськогосподарської продукції

ВСК «XXXXXXX», 2016-2020 рр., грн/ц

Назва продукції	Роки					2020 р. у % до 2016 р.
	2016	2017	2018	2019	2020	
Пшениця	170,5	235,4	296,4	347,5	365,6	214,4
Гречка	-	934,5	892,5	-	-	-
Кукурудза на зерно	307,9	376,6	221,6	278,1	306,8	99,6
Ячмінь	303,0	261,5	356,4	357,5	453,0	149,5
Соняшник	519,0	538,6	560,0	627,7	692,9	133,5
Соя	867,6	-	690,3	878,8	1090,0	125,6
М'ясо великої рогатої худоби	2154,9	2339,0	3528,3	4020,3	6531,2	303,1
М'ясо свиней	3074,1	5068,1	6728,6	13397,7	5684,7	184,9
М'ясо птиці	9484,8	8114,6	9005,2	-	-	-
Молоко	504,9	648,7	634,4	919,7	765,8	151,7

Дослідивши показники табл. 2.7, слід відмітити наступне. Виробнича собівартість сільськогосподарської продукції в ВСК «XXXXXXX» зростає за

всіма видами виготовленої продукції, це викликане стрімким зростанням цін на посівний матеріал, паливо, корми, комунальні послуги.

Фінансовим результатом господарської діяльності будь-якого підприємства виступає його прибутковість. Прибутковість являє собою стійке економічне явище, що проявляється як підтверджена здатність підприємства генерувати позитивний фінансовий результат від здійснення як основної, так і всієї господарської діяльності, що полягає в перевищенні доходу над здійсненими витратами в розмірі достатньому для ефективного подальшого функціонування (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Динаміка прибутку (збитку) на 1 ц виробництва продукції
ВСК «XXXXXXX», 2016-2020 рр., грн/ц**

Показник	Роки					2020 р. у % до 2016 р.
	2016	2017	2018	2019	2020	
Пшениця	140,9	126,4	8,1	54,2	83,1	59,0
Гречка	-	515,5	557,5	-	-	-
Кукурудза на зерно	14,6	-35,9	27,1	30,5	171,6	в 11,7 р.
Ячмінь	-29,7	80,8	25,3	1,1	-61,9	208,4
Соняшник	314,8	332	149,6	41,9	290	92,1
Соя	3,5	-	176,1	-208,2	128,4	в 36,7 р.
М'ясо великої рогатої худоби	-551,3	5,4	-1060,8	-1005,9	-3793,8	в 6,9 р.
М'ясо свиней	-1112,8	-2618,5	-3446,3	-9897,7	-2611,2	234,7
М'ясо птиці	-7927,2	-5649,3	-6505,2	-	-	-
Молоко	7,2	23,3	40,5	-241,6	43,9	в 6,1 р.

Дослідивши показники прибутковості на 1 ц виробництва продукції, ми спостерігаємо наступне. Прибуток стрімко зростає саме при виробництві продукції рослинництва, так по виробництву кукурудзи на зерно в 11,7, сої в 36,7раза відповідно. Виробництво ячменю та соняшнику є збитковим. Щодо продукції тваринництва, то прибутковим в даному випадку є лише виробництво молока, так у 2016 р. він становив 7,2 грн/ц, а в 2020 р. 43,9 грн/ц (зафіксоване збільшення відбулося в 6,1 рази).

Рентабельність - це інтегральний показник, що відображає ефективність роботи підприємства, що націлене на отримання прибутку у

короткостроковій перспективі і який вказує на якість управлінських рішень, що стосуються фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства.

У системі ринкового механізму господарювання рентабельності належить одне з центральних місць. Особливістю даної економічної категорії як елемента цього механізму є комплексний характер, різноманітність виконуваних функцій. Відповідно, аналіз рентабельності та причини її зміни мають важливе значення для виявлення резервів підвищення ефективності роботи підприємства (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

**Динаміка рівня рентабельності (збитковості) виробництва продукції
ВСК «XXXXXXX», 2016–2020 рр., %**

Показник	Роки					2020 р. до 2016 р. (+;-)
	2016	2017	2018	2019	2020	
Пшениця	82,6	53,7	2,7	15,6	22,7	-59,9
Гречка	-	55,2	62,5	-	-	-
Кукурудза на зерно	4,7	-9,5	12,2	11,0	55,9	51,2
Ячмінь	-9,8	30,9	7,1	0,3	-13,7	-3,9
Соняшник	60,7	61,6	26,7	6,7	41,9	-18,8
Соя	0,4	-	25,5	-23,7	11,8	11,4
М'ясо великої рогатої худоби	-25,6	0,2	-30,1	-25,0	-58,1	-32,5
М'ясо свиней	-36,2	-51,7	-51,2	-73,9	-45,9	-9,7
М'ясо птиці	-83,6	-69,6	-72,2	-	-	-
Молоко	1,4	3,6	6,4	-26,3	5,7	4,3

Проаналізувавши динаміку рівня рентабельності (збитковості) виробництва продукції ВСК «XXXXXXX» слід відмітити, що рівень рентабельності виробництва сільськогосподарських культур за досліджуваний період по деяким пунктам має тенденцію до зниження, хоча є позитивним. Так найвищий рівень рентабельності по виробництву кукурудзи на зерно а це у 2020 р. 55,9 %, на рівні 2016 р. показник зріс на 51,2 в.п. На другому місці рентабельність виробництва соняшнику 41,9 % у 2020 р., хоча в порівнянні 2016 р. зменшується на 18,8 в.п.

Щодо продукції тваринництва, то на першому місці виробництво молока і в 2020 р. вона складає 5,7 %, що вище за 2016 р. на 4,3 в. п. Рентабельність виробництва м'яса свинини та великої рогатої худоби є збитковим, а м'ясо птиці взагалі не виробляється два останніх роки.

Висновки до розділу 2

1. Виробничий сільськогосподарський кооператив «XXXXXXX» Полтавського району Полтавської області заснований на приватній основі власниками земельних та майнових паїв. За Статутом, ВСК «XXXXXXX» представлений, як юридична особа відповідно до чинного законодавства України. Проводить оптову і роздрібну торгівлю сільськогосподарською продукцією, продуктів переробки, товарів власного виробництва, комерційну торгівлю продовольчими і промисловими товарами, придбаними в інших підприємств.

2. Дослідивши показники використання трудових ресурсів слід зауважити про те, що у 2016 р. загальна площа сільськогосподарських угідь становила 3975 га, а в 2020 р. її показник складав 3786 га, така динаміка говорить про зменшення площі під сільськогосподарські угіддя на 189 га, або на 4,8 %. Питома вага сільськогосподарських угідь досліджуваного підприємства до загальної площі району також зменшилася із 5,1 у 2016 р. до 4,7 у 2020 р. Площа ріллі, зменшилася на 8,7 %. В підприємстві вирощуються різні сільськогосподарські культури, які займають площу в 3629 га у 2020 р., та 2592 га у 2016 р. По даному показнику зафіксоване зростання на 1037 га

3. З аналізу показників динаміки структури грошових надходжень від реалізації продукції ВСК «XXXXXXX» слід відмітити, що перше місце в структурі товарної продукції займає виробництво молока (38,1 %), на другому місці виробництво соняшнику (22,5 %). Коефіцієнт спеціалізації становить 0,23, це говорить про те, що підприємство має слабкий рівень

спеціалізації. Отже, як висновок слід с4азати, що виробничий напрям даного господарства можна визначити як молочно-зерновий.

4. З аналізу показників динаміки показників ефективності сільськогосподарського виробництва ВСК «XXXXXXX» слід зауважити, що виробництво валової продукції в постійних цінах 2016 р. за досліджуваний період зростає на 4,5 %, у в діючих цінах зростає на 42,6 %. Показник собівартості реалізованої продукції виробництва зріс із 54451,6 тис. грн. у 2016 р. до 81218,3 тис. грн. у 2020 р. У 2016 р. підприємство отримало валового доходу 61380,3 тис. грн, а в 2020 р. що на 63,1 % більше ніж у 2020 р.

Щодо показників прибутковості, то вони мають нерівномірну динаміку, та зростають у 2020 р. на 172,4 %, галузь тваринництва є збитковою в порівнянні із рслиницькою галуззю. Рівень рентабельності підприємства зростає.

5. Дослідивши показники собівартості виробленої продукції, слід відмітити наступне. Виробнича собівартість сільськогосподарської продукції в ВСК «XXXXXXX» зростає за всіма видами виготовленої продукції, це викликане стрімким зростанням цін на посівний матеріал, паливо, корми, комунальні послуги.

6. Дослідивши показники прибутковості на 1 ц виробництва продукції, ми спостерігаємо наступне. Прибуток стрімко зростає саме при виробництві продукції рослинництва, так по виробництву кукурудзи на зерно в 11,7, сої в 36,7раза відповідно. Виробництво ячменю та соняшнику є збитковим. Щодо продукції тваринництва, то прибутковим в даному випадку є лише виробництво молока, так у 2016 р. він становив 7,2 грн/ц, а в 2020 р. 43,9 грн/ц (зафіксоване збільшення відбулося в 6,1 рази).

7. Проаналізувавши динаміку рівня рентабельності (збитковості) виробництва продукції ВСК «XXXXXXX» слід відмітити, що рівень рентабельності виробництва сільськогосподарських культур за досліджуваний період по деяким пунктам має тенденцію до зниження, хоча є

позитивним. Так найвищий рівень рентабельності по виробництву кукурудзи на зерно а це у 2020 р. 55,9 %, на рівні 2016 р. показник зріс на 51,2 в.п. На другому місці рентабельність виробництва соняшнику 41,9 % у 2020 р., хоча в порівнянні 2016 р. зменшується на 18,8 в.п.

Щодо продукції тваринництва, то на першому місці виробництво молока і в 2020 р. вона складає 5,7 %, що вище за 2016 р. на 4,3 в. п. Рентабельність виробництва м'яса свинини та великої рогатої худоби є збитковим, а м'ясо птиці взагалі не виробляється два останніх роки.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Стратегічні резерви зростання ефективності підприємницької діяльності

Однією із основних завдань функціонування підприємства є забезпечення ефективності. Оскільки фактично визначення ефективності виробничої діяльності полягає в оцінюванні її результатів, то доцільним є розгляд питання про сутність економічних результатів. В загальному вигляді під результатом розуміють кінцевий результат, що завершує собою будь-який процес.

Проблематика підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства полягає в забезпеченні максимального результату на кожному витрачених трудових, фінансових, матеріальних та інших ресурсів.

Ефективне функціонування та розвиток підприємства великою мірою залежать від досконалості його внутрішнього середовища, яка забезпечується взаємною відповідністю системи внутрішніх елементів та їх раціональною взаємодією, заснованою на принципі динамічної рівноваги, який передбачає рух вперед, заснований на постійному вдосконаленні ключових елементів організації і приведенні у відповідність до них інших. Це формує виробничо-технічний потенціал організації, забезпечує її здатність стабільно функціонувати в межах і обраної стратегії, незважаючи на зміни у зовнішньому середовищі. Якісне вдосконалення виробничого процесу на новій технікотехнологічній основі розглядається як важливий фактор розвитку виробництва.

Основними шляхами задіяння внутрішньо-виробничих резервів сільськогосподарських підприємств та підвищення ефективності їх

виробництва є покращення використання виробничого потенціалу, а також кількісне та якісне оновлення основних фондів.

Значним резервом підвищення економічної ефективності функціонування сільськогосподарської промисловості є розширення асортименту продукції шляхом впровадження різних форм комбінування виробництва.

Ще одним досить вагомим резервом підвищення ефективності сільського господарства, є впливом соціально-економічних факторів, які вимагають здійснення заходів, спрямованих на підвищення продуктивності праці.

На сьогоднішній день економічний стан українських підприємств характеризується як стан, в якому підприємствам потрібно вести постійну боротьбу за виживання. Питання розробки стратегічних напрямів для стійкого отримання прибутку в умовах зовнішнього середовища стає все більш актуальним. Планування прибутку - це розробка системи заходів, спрямованих на забезпечення отримання прибутку в необхідних обсягах і ефективно його використання відповідно до завдань розвитку підприємства в майбутньому. Стратегія планування отримання прибутку на підприємстві в довгостроковій перспективі створює для підприємства стійкі конкурентні переваги. Важливими критеріями, які необхідно обов'язково враховувати у процесі формування стратегії управління прибутком підприємства є базова економічна стратегія. На сьогодні питання економічного управління щодо ефективного розвитку підприємства є досить актуальним, та характеризується низкою особливостей:

1. Розвиток підприємства проявляється як слабоструктурований (неформалізований) процес, який залежить від багатьох формальних і неформальних чинників. При цьому відсутні нормативи, на основі яких можна було б отримати висновок про їх вплив на розвиток підприємства.

2. До початку формування механізму управління ефективним розвитком підприємства практично відсутня систематизована інформація

про його виробничу діяльність і вплив зовнішнього середовища функціонування.

3. Завдання, що мають бути вирішені за допомогою механізму управління ефективним розвитком, не встановлені або сформульовані в поняттях, не пов'язаних із цією проблемою.

4. Механізм управління ефективним розвитком підприємства формується в умовах браку матеріальних і фінансових ресурсів упродовж коротких проміжків часу

Концептуальну схему управління ефективним розвитком підприємства подано на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Схема управління ефективним розвитком ВСК «XXXXXXXXX».

Управління - це цілеспрямована діяльність усіх суб'єктів господарювання, що забезпечують становлення, стабілізацію, оптимальне функціонування і обов'язковий розвиток підприємства. Ефективність діяльності підприємства залежить від багатьох параметрів – ступеня розвиненості виробництва, поділу і кооперації праці, використання результатів науково-технічного прогресу, економічних ресурсів, форм стимулювання високопродуктивної праці тощо, але, в першу чергу – від ступеня взаємного інтегрування зазначених факторів під час їх використання.

Організаційний механізм управління чинниками ефективності дозволяє виокремити такі завдання, які повинні вирішуватись під час підтримання необхідного рівня гнучкості профілю ВСК «XXXXXXX»:

- управління перспективним розвитком продукції;
- управління перспективним розвитком технічних ресурсів;
- управління перспективним розвитком кадрового потенціалу;
- управління перспективним розвитком інформаційних технологій;
- управління перспективним розвитком просторових ресурсів;
- управління перспективним розвитком організаційно-виробничої структури.

Здатність підприємства долати кризи, перемагати в конкурентній боротьбі, зберігати сталий розвиток багато в чому залежить від дії внутрішньої групи чинників. При дотриманні виокремлених чинників внутрішньої ефективності управління підприємством дає можливість стверджувати про використання таких характеристик існування системи управління, як оперативність, організованість, економічність і результативність.

Загальний взаємозв'язок основних характеристик системи управління та чинників внутрішнього та зовнішнього середовища представлено на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Чинники, які впливають на механізм ефективного розвитку ВСК «XXXXXXXX».

Спираючись на виділені характеристики, стає очевидним, що ключові чинники, які впливають на механізм управління ефективним розвитком підприємства перебувають у двох сферах – у зовнішній і внутрішній. Причому чинники зовнішнього середовища, які визначають зовнішню ефективність управління, доцільно встановлювати відповідно до суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють з підприємством. Чинники внутрішнього середовища, котрі визначають внутрішню ефективність управління підприємством, встановлюються відповідно до елементів самої системи управління та процесів, що проходять усередині цієї системи.

Розвиток підприємства є незворотним процесом і нерозривно пов'язаний зі стратегією. Саме стратегія дає можливість визначити етапність розвитку подій. Тобто система управління розвитком підприємства має бути поетапною (рис. 3.3) та визначати перспективи розвитку на основі реалізації потенціалу підприємства.

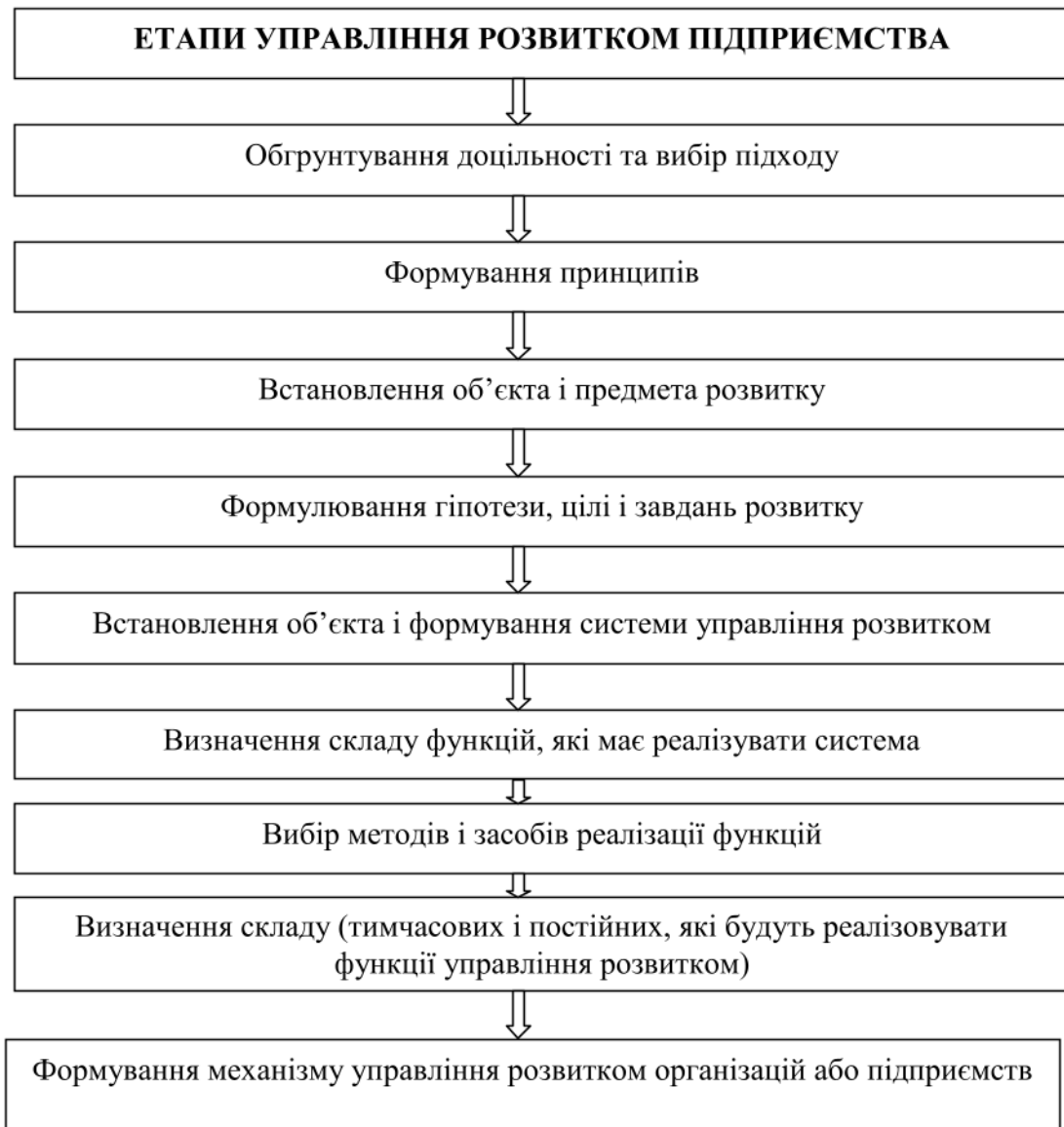

Рис. 3.3. Стратегія управління ефективним розвитком ВСК «XXXXXXXX».

Виходячи із зображення на рис. 3.3 слід відмітити, що дуже важливо вибрати правильні орієнтири і поставити реальні цілі, що збігаються із загальною концепцією діяльності підприємства. Усі елементи системи є керованими, що дає змогу вирішувати завдання ефективного управління

досліджуваного підприємства. Результатом є досягнення поставлених цілей та завдань, що призведе до подальшого розвитку підприємства, і цей процес є безперервним.

3.2. Стратегія зростання прибутковості, як чинник підвищення ефективності діяльності підприємства

В умовах розвитку ринкової економіки України прибуток відіграє ключову роль у діяльності будь-якого підприємства і соціально-економічному розвитку країни в цілому. На жаль, в сучасних умовах збільшення прибутку підприємствами України є складним питанням. Значна частка підприємств взагалі не отримує прибуток, що призводить до їх ліквідації та банкрутства. Прибуток одночасно є і метою, і результатом, і стимулом, і чинником економічної безпеки діяльності підприємства.

Можливість отримання прибутку спонукає керівників підприємств шукати більш ефективні способи використання ресурсів, винаходити продукти, на які може виникнути попит, застосовувати організаційні і технічні нововведення, що обіцяють підвищити ефективність виробництва тощо. Працюючи прибутково, кожне підприємство вносить свій внесок в економічний розвиток суспільства, сприяє створенню і збільшенню суспільного багатства і зростанню добробуту населення, тому дана тема є надзвичайно актуальною і потребує подальших досліджень.

Сортооновлення – шлях до підвищення ефективності вирощування сільськогосподарських культур, це заміна сортового насіння, низьких репродукцій, у якого погіршилися сортові і біологічні якості, на насіння того самого сорту, але вищих репродукцій. При використанні високоякісного сортового насіння в виробництві протягом багатьох років погіршуються його сортові і насінневі якості в результаті механічного і біологічного засмічення, ураження хворобами і шкідниками, порушення насінницької

агротехніки і умов зберігання. Одним з шляхів підвищення ефективності виробництва зерна є виведення і впровадження в господарствах високоврожайних сортів і гібридів, стійких проти хвороб, а також сильних і твердих сортів пшениці з високим вмістом білка (15-17 %), клейковини (28-43 %).

Зерно сильної пшениці додають до зерна з низьким вмістом клейковини для одержання стандартного борошна. Сортозаміна відіграє важливу роль у підвищенні економічної ефективності виробництва зерна. Впровадженням нових сортів та гібридів на наступний рік ВСК «XXXXXXX» збирається збільшити виробництво сільськогосподарської продукції (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Набір сортів і сільськогосподарських культур культур для
ВСК «XXXXXXX» 2022 р.**

Культура	Вирощуються в підприємстві такі сорти, гібриди	Планується вирощування, сортооновлення, сортозаміна
Озима пшениця	- Донська напівкарликова - Спартак - Коломак 5 - Миронівська 808 - Українка полтавська	- Українка одеська - Харківська 105 - Красуня одеська - Крижинка - Дріада 1
Кукурудзи	Вітчизняні гібриди: - Кард 267 - Любава 279 МВ - Дар 347	- Солонянський 298 СВ - Одеський 385 МВ - Дніпропетровський 310 МВ
Ярий ячмінь	- Екзот - Палідум-107	- Екзотик - Палідум-102
Соняшник	- Харківський 49	- Кий
Соя	- Агат	- Аннушка

В табл. 3.1. вказаний перелік сортів та гібридів сільськогосподарських культур у досліджуваному підприємстві. Можна зробити висновок, що ми пропонуємо сортозаміну не по кожній культурі, а тільки по провідних.

Розглянемо порівняльну характеристику властивостей сортів озимої пшениці у контекстному випробуванні (табл. 3.2). Саме ця таблиця

допоможе нам обрати сорт для вирощування в ВСК «XXXXXXX». Для того, щоб впевнитися в доцільності вибору, розглянемо детально характеристику даних сортів.

Таблиця 3.2

Порівняльна характеристика адаптивних властивостей сортів озимої пшениці у конкурсному випробуванні

Показник	Сорт			
	Красуня одеська	Крижинка	Українка одеська	Дріада 1
Урожайність, ц/га	52,5	55,3	56,0	60,5
Стійкість до вилягання, бал	4,2	4,3	4,8	4,8
Зимостійкість, %	92,3	87,6	96,0	98,4
Морозостійкість, %	75,8	70,2	76,0	90,4
Ураження хворобами, %				
- борошнисто росю	15,3	20,1	12,5	10,0
- бурюю іржею	27,4	25,0	15,0	15,0
- септоріозом	30,0	20,0	11,5	10,0

Нові сорти володіють надійним генетичним захистом проти різних збудників хвороб: борошнистої роси, бурюї іржі, летючої сажки, септоріозу і фузаріозу колосу, що, залежно від умов року, дає змогу значно зменшити витрати на хімічний захист.

Сорт «Крижинка» середньостиглий, морозо-зимостійкий, посухостійкий. Стійкий до вилягання, осипання та проростання зерна в колосі, а також до жовтої, бурюї, стеблової іржі, борошнистої роси. Високоврожайний, середня врожайність становить 55,3 ц / га, а по чорному пару – 60,5 ц / га. Відноситься до групи сильних сортів пшениці. Вміст білка - 14 – 14,5 %, сирюї клейковини – 31,5 %. Загальна оцінка хліба 4,6 бала.

Сорт «Українка одеська» високоврожайний, середня врожайність 56 ц / га. Довжина колоса 9 – 11 см. Зерно містить до 14 % білка і 27 % сирюї клейковини. Об'єм хліба з 100 г борошна – 380 см³, хлібопекарська оцінка 4,3 бала.

«Дріада 1» є універсальним сортом призначеним для використання по різних попередниках у Степу, Лісостепу і Поліссі, а також в умовах зрошення. За даними Державної комісії по сортовипробуванню

сільськогосподарських культур, середня врожайність сорту Дріада 1 в зоні Степу становила 65,9 ц / га, гарантована прибавка 12,2 максимальний урожай – 88,2 ц / га. Хлібопекарські показники зерна добрі та відмінні. Сорт належить до сильних пшениць. Вміст білка в зерні – 14,4 %, клейковини – 30,5 %, ІДК – 60, об’єм хліба – 1120 мл.

Визначимо резерви збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва в ВСК «XXXXXXX» за рахунок впровадження нових сортів сільськогосподарських культур на основі даних за 2020 р. в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Резерви збільшення обсягів виробництва продукції за рахунок впровадження нових сортів у ВСК «XXXXXXX» 2022 р.

Культура	Площа, що засіяна насінням пропонуваніх сортів	Урожайність, ц/га		Ціна 1 ц, грн	Резерви збільшення обсягів виробництва продукції		
		на площі з традиційним сортом	на площі з пропонуваніх сортом		з 1 га, ц	з усієї площі	
						у натуральному виразі, ц	у вартісному виразі, тис. грн
Пшениця	420	48,5	67,2	537,6	18,7	28224,0	36126,7
Кукурудза на зерно	465	51,9	78,9	650,0	27,0	36688,6	51285,0
Ячмінь	180	20,2	29,5	450,0	9,3	5310,0	13275,0
Соняшник	528	25,1	32,5	823,1	7,4	17160,0	26750,7
Соя	178	23,0	28,5	1086,4	2,8	5073,0	30962,4
Разом	1763	х	х	х	х	92455,0	153399,0

Як свідчать дані таблиці 3.3, за рахунок впровадження нових високоврожайних районуваних сортів та гібридів сільськогосподарських культур ВСК «XXXXXXX» в 2022 р. має можливість отримати додатковий обсяг врожаю 73180,5 ц з 1763 га (посівна площа представлена за 2020 р.). Так, урожайність озимої пшениці зростає на 18,7 ц/га і в 2022 р. складе 67,2 ц/га, що дасть змогу збільшити обсяг виробництва до 28224,0 ц. У 2022 р. порівняно з 2020 р. рівень урожайності кукурудзи на зерно зростає на 27,0 ц/га, що вплине на збільшення обсягу виробництва до 36688,6 ц.

Впровадження нового сорту ячменю ярого дасть можливість підприємству отримати додатковий обсяг виробництва у розмірі 5310,0 ц, що у вартісному виразі становитиме 13275,0 тис. грн, запровадження нових

гібридів соняшнику призведе до збільшення обсягу його виробництва в 17160,0 ц, та застосування нових сортів сої збільшить обсяг виробництва до розміру 5073,0 ц. Загальний ефект від впровадження нових сортів та гібридів у ВСК «XXXXXXX» загальний дохід становитиме 153399,0 тис. грн, при витратах на вирощування та збирання 95800 тис. грн, прибуток становитиме 57599,0 тис. грн, що досить позитивно вплине на зростання ефективності підприємницької діяльності.

Розглянемо можливі шляхи підвищення виробництва продукції м'ясного скотарства, зокрема приросту живої маси. Значним резервом збільшення виробництва м'яса є підвищення продуктивності худоби. Розрахуємо резерви підвищення продуктивності молодняка на відгодівлі на ВСК «XXXXXXX».

Таблиця 3.4

**Резерв збільшення виробництва продукції за
рахунок підвищення продуктивності худоби ВСК «XXXXXXX»
Полтавського району на 2022 рік**

Показники	Привіси живої маси
Середньорічний приріст на одну голову, кг	209,8
Середній приріст передових підприємств району, кг	217,45
Резерв приросту на одну голову, кг	7,65
Середньорічне поголів'я тварин на відгодівлі, голів	129
Резерв приросту продукції на все поголів'я, ц	986,85
Сума резерву, тис. грн	260,4

Якщо господарство досягне рівня продуктивності тварин передових підприємств району, таких як ВСК «XXXXXXX», то матиме змогу одержати додатково 986,85 ц яловичини на загальну суму 260,4 тис. грн.

Таблиця 3.5 показує, що при виконанні плану по покращенню породного складу ВРХ, підприємство зможе додатково отримати 9,8 ц приросту живої ваги. Головним напрямом збільшення валового виробництва продукції скотарства є інтенсивний шлях розвитку тваринництва. Збільшувати продуктивність та валову продукцію можна за рахунок покращання породності і класності тварин.

Таблиця 3.5

**Резерви збільшення виробництва продукції за
рахунок покращання порідного складу тварин ВСК «XXXXXXX»
Полтавського району, на 2022 рік**

Показники	Поголів'я ВРХ
Закупівля Волинської м'ясної породи, голів:	
завдання	39
фактично	33
Відхилення (+; -)	-6
Середньорічний приріст живої ваги, кг	163,40
Резерв збільшення виробництва, ц	9,8
Сума резерву, тис. грн	25,87

Особливо продуктивні якості тварин проявляються при їх міжпорідному схрещуванні. Так, господарство планувало у 2022 р. мати 39 голів Волинської м'ясної породи корів, але фактично було 33 голови. За умови виконання завдання з покращання порідного складу тварин господарство могло б додатково одержати 9,8 ц яловичини.

Досить суттєво на обсяг виробництва продукції впливає і класність худоби. Підприємство може мати чистопорідні або помісні лінії тварин і в той же час вони не будуть відповідати певним вимогам за класністю. Між класові різниці в продуктивності складають: між елітою і першим класом тварин – 6-8 %, першим (стандартним), другим і третім класами – в середньому 8-10 %.

Саме тому на підприємстві рекомендовано формувати стадо за класністю які повинні відповідати вимогам підприємства.

Отже, можна зробити висновок, що на підприємстві є резерви підвищення результативності діяльності галузі скотарства. При виявленні цих резервів та застосуванні відповідних заходів, підприємство отримає 1895,98 ц приросту живої маси та 1041 ц молока додаткової продукції.

3.3. Оптимізація заходів зростання ефективності діяльності підприємства

Проблема підвищення ефективності діяльності підприємства полягає в забезпеченні максимально можливого результату на кожну одиницю затрачених трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів.

Головною метою оцінки ефективності діяльності підприємства є виявлення можливості його подальшого розвитку, визначеного за результатами повного аналізу фінансово-господарської діяльності. Тому найважливішим завданням функціонування сучасного підприємства є підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності за рахунок оптимізації використання його внутрішніх резервів та системне розроблення шляхів підвищення ефективності діяльності. Під шляхами підвищення ефективності діяльності підприємства розуміють сукупність конкретних заходів щодо покращення організації виробництва

Один з основних методів визначення закономірностей різноманітних явищ та процесів – метод моделювання, який став досить поширеним у науці та практиці за останні роки. Під моделюванням розуміють процес побудови моделей за допомогою яких вивчають функціонування об'єктів різного походження. Моделювання спирається на принцип аналогій між двома об'єктами, що найчастіше мають якісно різне походження.

Математична модель має іншу, порівняльно з об'єктом природу і представляє собою рівняння або систему рівнянь і нерівностей, які описують залежності, які відбуваються в оригіналі. Вона відноситься до інформаційного аспекту реальної дійсності, вивчення реального процесу здійснення саме на інформаційному об'єкті, що віддзеркалює реальний процес та виражається в математичному вигляді.

У підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва велике значення має його аналіз на основі оптимальних рішень. наявність ЕОМ дає можливість знаходити раціональну структуру виробництва сільськогосподарського підприємства, розраховувати оптимальну структуру

його посівної площі чи площі окремої групи культур. Порівняння фактичної та оптимальної структури виявляє значні резерви збільшення й здешевлення виробництва всіх видів продукції агропромислового комплексу.

Підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь, збільшення виробництва продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь та одержання прибутку в результаті виробничого процесу – основна задача сільськогосподарського підприємства. При плануванні виробничих процесів на підприємстві за допомогою економіко-математичних методів необхідно визначити не лише ефективне поєднання галузей, але й оптимальну структуру посівних площ, оптимальну структуру стада, раціональну систему сівозмін, оптимальне розміщення сільськогосподарських культур на окремих площах полів в залежності від їх особливостей.

Моделювання задач планування та оптимізації галузевої структури повинна бути побудована цільова функція – оцінка за певним критерієм якості кожного можливого варіанта реалізації плану перебігу досліджуваного процесу. Також, при побудові оптимізаційних задач необхідно враховувати процеси та явища, які мають обмеження, тобто лімітуючий обсяг. Математично такі обмеження формуються як вимоги до виконання системи певних рівнянь і нерівностей для можливих значень змінних, що використовуються в математичній моделі.

Так, при побудові моделі оптимізаційної задачі шукані значення позначаються $x_1, x_2 \dots x_n$ (їх ще називають змінними). При цьому на значення $x_1, x_2 \dots x_n$ накладається умова їх невід'ємності:

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0, \dots x_n \geq 0 \quad (3.1.)$$

Для того щоб записати структурну модель оптимізаційної задачі слід позначити :

j – індекс змінних ($j=1,2,3,4,5,6,7,8,9$);

i – індекс обмежень ($i= 1,2, \dots, 11$);

S_i – площа посіву (по i -му обмеженню);

a_i – об’єм i -го ресурсу;

a_{ij} – норматив витрат i -го ресурсу на виробництво конкретної продукції (в розрахунку на одиницю j -ої змінної);

b_{ij} – урожайність j -ої культури;

Z – мінімальна виробнича собівартість продукції.

Необхідно знайти таку сукупність значень x_1, x_2, \dots, x_n , яка задовольняє умовам системи обмежень, невід’ємності для якої цільова функція набуває екстремального значення (max або min):

$$\begin{aligned} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1n}x_n &\begin{cases} \leq b_1 \\ \geq b_1 \end{cases} \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2n}x_n &\begin{cases} \leq b_2 \\ \geq b_2 \end{cases} \\ a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 + \dots + a_{mn}x_n &\begin{cases} \leq b_m \\ \geq b_m \end{cases} \end{aligned} \quad (3.2.)$$

$$Z = c_1x_1 + c_2x_2 + \dots + c_nx_n \quad (3.3.)$$

Слід врахувати, що цільова функція моделі оптимальної посівної площі господарства матиме мінімальне значення виробничої собівартості.

Економіко-математична модель задачі в загальній формі має вигляд:

$$\sum_{j=1}^n B_{ij} X_{ij} = Z_{min}$$

При цьому знайти мінімальне значення виробничої собівартості за умовами:

$$\sum_{j=1}^n X_j \leq S_i \quad (\text{обмеження на використання площі ріллі});$$

$S_{min} \leq X_j \leq S_{max}$ (обмеження на верхню та нижню границю площі посіву конкретної культури);

$$\sum_{j=1}^n A_{ij} X_j \leq A_i \quad (\text{обмеження на загальну суму витрат праці});$$

$$X_j \geq 0 \quad (\text{обмеження на невід’ємність змінних}).$$

Отже, сформульовано модель оптимізації посівної площі, де задано систему обмежень (обмеження на використання площі, обмеження по площі

конкретної сільськогосподарської культури, обмеження на загальну суму витрат праці, обмеження по прибутку та невід'ємність змінних) та цільова функція на мінімальне значення виробничої собівартості.

Для розв'язання оптимізаційної задачі використаємо електронні таблиці Microsoft Office Excel та засіб Поиск решения. В електронні таблиці заносяться вхідні дані: урожайність сільськогосподарських культур, витрати праці, виробнича собівартість і реалізаційна ціна та прибуток, потім вводяться обмеження, формули та цільова функція. Засіб Поиск решения дозволяє швидко та оптимально знайти рішення задачі, які потім адаптуються в умовах господарства.

Отже, розрахуємо оптимальну посівну площу ВСК «XXXXXXX» Полтавського району, в результаті обчислень необхідно знизити виробничу собівартість продукції. Необхідно використати статистичні та економічні показники: урожайність сільськогосподарських культур, витрати праці в люд.-год., виробнича собівартість 1 ц, реалізаційна ціна 1 ц та прибуток. За даними статистичної звітності в ВСК «XXXXXXX» Полтавського району на вирощування сільськогосподарських культур відводиться 4629 га.

При оптимізації посівної площі ВСК «XXXXXXX» Полтавського району необхідно врахувати що, на вирощування зернової групи господарству потрібно відвести: для озимої пшениці не більше 35% та ярого ячменю 12%. Щодо площі посіву кукурудзи на зерно, то її потрібно посіяти на площі не більше 22% загальної сільськогосподарської площі посіву господарства. Площа під посів соняшнику не повинна перевищувати 17%. Під вирощування сої господарство може виділити не більше 14%, враховуючи, що соя є досить перспективною сільськогосподарською культурою. Ці агротехнічні вимоги необхідно врахувати при оптимізації посівної площі, раціонального поєднання галузей та мінімізації виробничої собівартості продукції.

Основні економічні показники урожайності, витрат праці, виробничої собівартості, реалізаційної ціни та прибутку з 1 ц сільськогосподарської продукції наведені в табл. 3.6

Таблиця 3.6

Вихідні дані для оптимізації посівної площі та отримання мінімальної виробничої собівартості ВСК «XXXXXXX» Полтавського району, 2022

р.

Показники	Вид сільськогосподарської продукції, 2020 р.				
	Озима пшениця	Ячмінь	Соя	Кукурудза на зерно	Соняшник
	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
Вихідні дані					
Урожайність, ц/га	43,80	49,20	27,70	94,80	27,50
Витрати праці на 1 ц, люд.-год.	1,70	2,10	1,90	2,10	2,90
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	365,60	453,00	1090,00	306,80	692,90
Реалізаційна ціна 1 ц, грн.	448,70	391,10	1218,40	478,40	982,90
Прибуток 1 ц, грн.	83,10	-61,90	128,40	171,60	290,00

Використаємо електронні таблиці Microsoft Excel для розрахунку оптимальної посівної площі для отримання мінімальної виробничої собівартості. Позначимо x_1 – площу озимої пшениці; x_2 – площу ячменю; x_3 – площу сої; x_4 – площу кукурудзи на зерно, x_5 – площу соняшника.

Запишемо умову задачі у вигляді системи нерівностей:

$$x_i > 0, (i=1,5).$$

$74,46x_1 + 103,32x_2 + 52,63x_3 + 199,08x_4 + 79,75x_5 \leq 480000$ – по витратам праці, люд.-год.;

$3639,78x_1 - 3045,48x_2 + 3556,68x_3 + 16267,68x_4 + 7975,00x_5 \geq 23200000$ – по прибутку, грн.

$$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 = 4629$$
 – по площі посіву, га;

$$x_1 \leq 1620$$
 – по площі посіву озимої пшениці, га ($\leq 35\%$);

$$x_2 \leq 555$$
 – по площі посіву ячменю, га ($\leq 12\%$);

$$x_3 \leq 648$$
 – по площі посіву сої, га ($\leq 14\%$);

$x_4 \leq 1018$ – по площі посіву кукурудзи на зерно, га ($\leq 22\%$);

$x_5 \leq 787$ – по площі посіву соняшнику, га ($\leq 17\%$).

Цільова функція мінімальної виробничої собівартості ВСК «XXXXXXX» Полтавського району має вигляд:

$$16,01x_1 + 22,29x_2 + 30,19x_3 + 29,08x_4 + 19,05x_5 = Z_{\min}.$$

Розв'язуємо задачу за допомогою електронних таблиць Microsoft Excel, використовуючи команду Данные → Поиск решения (додаток В).

В результаті обробки даних отримано оптимальну посівну площу, в результаті чого відбудеться зменшення виробничої собівартості продукції ВСК «XXXXXXX» Полтавського району (табл. 3.7):

- площа під посів озимої пшениці 1620 га;
- площа ячменю 555 га;
- площа сої 648 га,
- площа кукурудзи на зерно 1018 га;
- площа соняшнику 788 га.

Таблиця 3.7

**Ефективність застосування оптимальної структури посівних площ
ВСК «XXXXXXX» Полтавського району, 2022 р.**

Показники	Озима пшениця	Ячмінь	Соя	Кукурудза на зерно	Соняшник	Всього
Посівна площа, га: - фактична	464	2	2921	147	1094	4629
- оптимальна	1620	555	648	1018	788	4629
Структура посівних площ, %:						
- фактична	10,02	0,05	63,11	3,18	23,64	100,0
- оптимальна	35,00	11,99	14,00	21,99	17,02	100,0
Резерви збільшення (+) або зменшення (-) обсягів виробництва продукції:						
- у натуральному виразі, ц	50638,00	27203,00	-62969,4	82552,4	-8417,00	89007,0
- валова продукція, тис. грн.	22721,27	10639,09	-76721,9	39493,07	-8273,07	12141,5
Ефективність валового виробництва, %	15,8					

Слід зазначити, що внаслідок оптимізації посівних площі, під деякі сільськогосподарські культури змінилися, але загальна їх площа залишилась незмінною, тобто на рівні 2020 р. – 4629 га. Запропонована структура посівних площ може бути для господарства оптимальною, адже витримано агротехнічні норми щодо використання земельних ресурсів.

При цьому виробнича собівартість сільськогосподарської продукції складе: озима пшениця 25941,51 тис. грн, ячмінь 12369,62 тис. грн, соя 19565,06 тис. грн, кукурудза на зерно 29608,16 тис. грн. та соняшник 15015,14 тис. грн, а мінімальна собівартість продукції внаслідок оптимізації посівної площі складе 102499,50 тис. грн.

На початковому етапі оптимізаційної задачі було вказано лімітуючий рівень по витратах праці в людино-годинах та по прибутку. Розв'язок оптимізаційної задачі показує, що при оптимальних посівних площах досліджуваного господарства витрати праці складуть 477,58 тис. люд.-год., тобто спостерігається незначне зниження витрат праці при виробництві сільськогосподарської продукції, а прибуток складе 29355,73 тис. грн. При цьому ефективність валового виробництва складе 0,87%. (Додаток Д)

Використання ЕОМ дає можливість проводити детальний аналіз індивідуальних ринків, досліджувати економічний стан підприємства та прогнозувати попит на продукцію в залежності від ціни.

Аналіз товарообігу на основі регресії з оціненими параметрами і фактором – ціна продукції - має важливе значення для підприємства при виборі оптимальної ціни товару за критерієм оптимізації «максимум прибутку». Сама таблиця попиту та її представлення у вигляді кривої попиту не дає можливості виробнику знайти оцінку оптимальної ціни на продукцію та прийняти оптимальне рішення, тому для дослідження використовують електронні таблиці Microsoft Excel. Проаналізуємо залежність обсягу реалізованої озимої пшениці від еластичності попиту в ВСК «XXXXXXX» Полтавського району за останні п'ять років. При цьому дослідимо ціну на озиму пшеницю, за якої обсяг реалізації буде максимальним, коефіцієнт

еластичності всіх значень ціни на озиму пшеницю, а також ціну на зернову продукцію, за якої прибуток підприємства буде максимальним.

Вихідні дані для дослідження залежності обсягу реалізованої озимої пшениці від еластичності попиту в ВСК «XXXXXXX» Полтавського району за останні п'ять років представлено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Динаміка середньої ціни реалізації 1 ц озимої пшениці та реалізованої продукції ВСК «XXXXXXX» Полтавського району, 2016-2020 рр.

Роки	Середня ціна реалізації 1 ц, грн.(P)	Реалізовано, ц (D)
2016	311,40	11512,564
2017	361,80	4427,358
2018	304,50	12436,662
2019	401,70	328,256
2020	448,70	18509,698

Припустимо, що між середньою ціною 1 ц озимої пшениці P та реалізованою продукцією, тобто попитом на зернову продукцію D існує стохастична залежність.

$$D = a_0 + a_1 \cdot P + a_2 \cdot P^2. \quad (3.4.)$$

При дослідженні залежності обчислюємо собівартість продукції та прибуток, використовуючи значення постійних та змінних витрат на 1 ц озимої пшениці.

В результаті обробки даних отримано модель залежності кількості реалізованої продукції від середньої ціни 1 ц озимої пшениці.

$$D = 379654,58 - 2036,93 \cdot P + 2,74 \cdot P^2.$$

Параметри регресії $a_0=379654,58$, $a_1=-2036,93$ та $a_2=2,74$ обчислювалися методом найменших квадратів із використанням вбудованих статистичних функцій ИНДЕКС та ЛИНЕЙН.

Використовуючи критерій Фішера, оцінюється адекватність регресії статистичним даним. Оскільки $F_{\text{роз}} = 36,35 > F_{\text{кр}} = 0,67$, то можна вважати, що

модель адекватна експериментальним даним і її можна застосовувати для аналізу господарської діяльності підприємства.

Коефіцієнт еластичності показує на скільки відсотків зміниться показник, тобто обсяг реалізованої продукції якщо фактор – ціна 1 ц озимої пшениці зміниться на 1%. Аналізуючи коефіцієнт еластичності, можна зробити висновок, що при зростанні ціни 1 ц зернової продукції на 1 % обсяг реалізованої продукції буде зростати на 10,45 %.

Оцінка максимального обсягу реалізованої продукції ВСК «XXXXXXX» Полтавського району відповідає ціні 453,08 грн. за 1 ц зернової продукції при обсязі реалізованої продукції 19368,69 ц.

Максимальне значення оцінки обсягу реалізації озимої пшениці в грошовому виразі та максимальне значення прибутку досягаються при різних значеннях цін, але найбільший прибуток ВСК «XXXXXXX» Полтавського району від реалізації зернової продукції спостерігається 4054,64 тис. грн. за ціною озимої пшениці 453,08 грн/ц.

Але слід зазначити, що озима пшениця є продуктом першої необхідності і тому нееластичним, оскільки зі збільшенням ціни споживання цього продукту мало змінюється. Тому, ціни на таку продукти повинні знаходитись під контролем держави і не можуть бути вільними.

Графічно залежність обсягу реалізованої озимої пшениці та еластичності продукції від ціни 1 ц озимої пшениці і залежність собівартості продукції та прибутку від обсягу реалізованої продукції ВСК «XXXXXXX» Полтавського району зображено в додатку Е.

Висновки до розділу 3

1. Розвиток підприємства є незворотним процесом і нерозривно пов'язаний зі стратегією. Саме стратегія дає можливість визначити етапність розвитку подій. Тобто система управління розвитком підприємства має бути поетапною та визначати перспективи розвитку на основі реалізації потенціалу підприємства. слід відмітити, що дуже важливо вибрати

правильні орієнтири і поставити реальні цілі, що збігаються із загальною концепцією діяльності підприємства. Усі елементи системи є керованими, що дає змогу вирішувати завдання ефективного управління досліджуваного підприємства. Результатом є досягнення поставлених цілей та завдань, що призведе до подальшого розвитку підприємства, і цей процес є безперервним.

2. Впровадивши нові високоврожайні районовані сорт та гібриди сільськогосподарських культур в 2022 р. ВСК «XXXXXXXX» має можливість отримати додатковий обсяг врожаю 73180,5 ц з 1763 га (посівна площа представлена за 2020 р.). Так, урожайність озимої пшениці зросте на 18,7 ц/га і в 2022 р. складе 67,2 ц/га, що дасть змогу збільшити обсяг виробництва до 28224,0 ц. У 2022 р. порівняно з 2020 р. рівень урожайності кукурудзи на зерно зросте на 27,0 ц/га, що вплине на збільшення обсягу виробництва до 36688,6 ц.

3. В галузі тваринництва досліджуваного підприємства значним резервом збільшення виробництва м'яса є підвищення продуктивності худоби, за рахунок покращення породного складу ВРХ. Якщо господарство досягне рівня продуктивності тварин передових підприємств району, таких як ПП «ім. Калашника», то матиме змогу одержати додатково 986,85 ц яловичини на загальну суму 260,4 тис. грн. Головним напрямом збільшення валового виробництва продукції скотарства є інтенсивний шлях розвитку тваринництва.

4. Оптимізувавши посівні площі в ВСК «XXXXXXXX», витрати праці складуть 477,58 тис. люд.-год., тобто спостерігається незначне зниження витрат праці при виробництві сільськогосподарської продукції, а прибуток складе 29355,73 тис. грн. При цьому ефективність валового виробництва складе 0,87%.

ВИСНОВКИ

1. Виробничий сільськогосподарський кооператив «XXXXXXX» Полтавського району Полтавської області заснований на приватній основі власниками земельних та майнових паїв. За Статутом, ВСК «XXXXXXX» представлений, як юридична особа відповідно до чинного законодавства України. Проводить оптову і роздрібну торгівлю сільськогосподарською продукцією, продуктів переробки, товарів власного виробництва, комерційну торгівлю продовольчими і промисловими товарами, придбаними в інших підприємств.

2. Дослідивши показники використання трудових ресурсів слід зауважити про те, що у 2016 р. загальна площа сільськогосподарських угідь становила 3975 га, а в 2020 р. її показник склав 3786 га, така динаміка говорить про зменшення площі під сільськогосподарські угіддя на 189 га, або на 4,8 %. Питома вага сільськогосподарських угідь досліджуваного підприємства до загальної площі району також зменшилася із 5,1 у 2016 р. до 4,7 у 2020 р. Площа ріллі, зменшилася на 8,7 %. В підприємстві вирощуються різні сільськогосподарські культури, які займають площу в 3629 га у 2020 р., та 2592 га у 2016 р. По даному показнику зафіксоване зростання на 1037 га

3. З аналізу показників динаміки структури грошових надходжень від реалізації продукції ВСК «XXXXXXX» слід відмітити, що перше місце в структурі товарної продукції займає виробництво молока (38,1 %), на другому місці виробництво соняшнику (22,5 %). Коефіцієнт спеціалізації становить 0,23, це говорить про те, що підприємство має слабкий рівень спеціалізації. Отже, як висновок слід сказати, що виробничий напрям даного господарства можна визначити як молочно-зерновий.

4. З аналізу показників динаміки показників ефективності сільськогосподарського виробництва ВСК «XXXXXXX» слід зауважити, що виробництво валової продукції в постійних цінах 2016 р. за досліджуваний період зростає на 4,5 %, у в діючих цінах зростає на 42,6 %. Показник

собівартості реалізованої продукції виробництва зріс із 54451,6 тис. грн. у 2016 р. до 81218,3 тис. грн. у 2020 р. У 2016 р. підприємство отримало валового доходу 61380,3 тис. грн, а в 2020 р. що на 63,1 % більше ніж у 2020 р.

Щодо показників прибутковості, то вони мають нерівномірну динаміку, та зростають у 2020 р. на 172,4 %, галузь тваринництва є збитковою в порівнянні із рослинницькою галуззю. Рівень рентабельності підприємства зростає.

5. Дослідивши показники собівартості виробленої продукції, слід відмітити наступне. Виробнича собівартість сільськогосподарської продукції в ВСК «XXXXXXX» зростає за всіма видами виготовленої продукції, це викликано стрімким зростанням цін на посівний матеріал, паливо, корми, комунальні послуги.

6. Дослідивши показники прибутковості на 1 ц виробництва продукції, ми спостерігаємо наступне. Прибуток стрімко зростає саме при виробництві продукції рослинництва, так по виробництву кукурудзи на зерно в 11,7, сої в 36,7раза відповідно. Виробництво ячменю та соняшнику є збитковим. Щодо продукції тваринництва, то прибутковим в даному випадку є лише виробництво молока, так у 2016 р. він становив 7,2 грн/ц, а в 2020 р. 43,9 грн/ц (зафіксоване збільшення відбулося в 6,1 рази).

7. Проаналізувавши динаміку рівня рентабельності (збитковості) виробництва продукції ВСК «XXXXXXX» слід відмітити, що рівень рентабельності виробництва сільськогосподарських культур за досліджуваний період по деяким пунктам має тенденцію до зниження, хоча є позитивним. Так найвищий рівень рентабельності по виробництву кукурудзи на зерно а це у 2020 р. 55,9 %, на рівні 2016 р. показник зріс на 51,2 в.п. На другому місці рентабельність виробництва соняшнику 41,9 % у 2020 р., хоча в порівнянні 2016 р. зменшується на 18,8 в.п.

Щодо продукції тваринництва, то на першому місці виробництво молока і в 2020 р. вона складає 5,7 %, що вище за 2016 р. на 4,3 в. п.

Рентабельність виробництва м'яса свинини та великої рогатої худоби є збитковим, а м'ясо птиці взагалі не виробляється два останніх роки.

З проведених досліджень та виявлених недоліків у фрмуванні ефективної діяльності підприємства нами були запропоновані наступні стратегічні напрями, щодо її зростання у досліджуваному підприємстві.

1. Розвиток підприємства є незворотним процесом і нерозривно пов'язаний зі стратегією. Саме стратегія дає можливість визначити етапність розвитку подій. Тобто система управління розвитком підприємства має бути поетапною та визначати перспективи розвитку на основі реалізації потенціалу підприємства. слід відмітити, що дуже важливо вибрати правильні орієнтири і поставити реальні цілі, що збігаються із загальною концепцією діяльності підприємства. Усі елементи системи є керованими, що дає змогу вирішувати завдання ефективного управління досліджуваного підприємства. Результатом є досягнення поставлених цілей та завдань, що призведе до подальшого розвитку підприємства, і цей процес є безперервним.

2. Впровадивши нові високоврожайні районовані сорт та гібриди сільськогосподарських культур в 2022 р. ВСК «XXXXXXXX» має можливість отримати додатковий обсяг врожаю 73180,5 ц з 1763 га (посівна площа представлена за 2020 р.). Так, урожайність озимої пшениці зросте на 18,7 ц/га і в 2022 р. складе 67,2 ц/га, що дасть змогу збільшити обсяг виробництва до 28224,0 ц. У 2022 р. порівняно з 2020 р. рівень урожайності кукурудзи на зерно зросте на 27,0 ц/га, що вплине на збільшення обсягу виробництва до 36688,6 ц.

3. В галузі тваринництва досліджуваного підприємства значним резервом збільшення виробництва м'яса є підвищення продуктивності худоби, за рахунок покращення породного складу ВРХ. Якщо господарство досягне рівня продуктивності тварин передових підприємств району, таких як ПП «XXXXXXXXXX», то матиме змогу одержати додатково 986,85 ц яловичини на загальну суму 260,4 тис. грн. Головним напрямом збільшення

валового виробництва продукції скотарства є інтенсивний шлях розвитку тваринництва.

4. Оптимізувавши посівні площі в ВСК «XXXXXXXX», витрати праці складуть 477,58 тис. люд.-год., тобто спостерігається незначне зниження витрат праці при виробництві сільськогосподарської продукції, а прибуток складе 29355,73 тис. грн. При цьому ефективність валового виробництва складе 0,87%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств. К.: Знання-Прес, 2009. 299 с.
2. Азізов С. П. Деякі питання організації та підвищення ефективності тваринництва // Економіка АПК 2011. № 4 С. 12-15.
3. Алексєєнко В. Рентабельність підприємства в умовах трансформації ринкових процесів. // Економіка України. 2011. № 1 С. 10-15.
4. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств. К.: КНЕУ, 2004. – 624 с.
5. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств. К.: КНЕУ, 2006. 292 с.
6. Барало О. В. Автоматизація технологічних процесів і системи автоматичного керування. Київ «Аграрна освіта», 2010. 620 с.
7. Богомолова В. В. Організація управління маркетинговою діяльністю підприємства. // Матеріали XV Міжнародної наукової конференції молодих науковці «Наука і вища освіта». Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2010. Ч. 2. С. 54-55.
8. Блонська В. І. Прибуток підприємства та чинники, які впливають на його розвиток. // Науковий вісник НЛТУ України. 2006. Вип. 16.7. С. 272-273.
9. Бортник А.М. Формування ефективної системи бізнес – процесів підприємства в сучасних умовах господарювання. // Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 18. С.56-59.
10. Бердар М.М. Фінанси підприємства. К.; ЦУЛ, 2010. 352 с.
11. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. К.: Кондор Видавництво, 2016. 378 с.
12. Види сільськогосподарських підприємств в Україні. // Український клуб аграрного бізнесу. http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/vidi_silskogo

spodarskikh_pidpriemstv_v_ukraini

13. Ганжа Ю.В. Міжнародна практика факторного аналізу прибутку підприємства. // Економіка та держава. 2007.
14. Горбонос Ф.В. Економіка підприємств. К: Знання, 2010. 463с.
15. Грідін О.В. Управління операційним прибутком організації. // Вісник ХНУТСГ: Економічні науки. Х.: ХНУТСГ, 2008. Вип. 71. 440с.
16. Економіка підприємства. за ред. Г.О. Швиданенко. К.: КНЕУ. 2009. 430 с.
17. Економіка підприємства. К.: Вікар, 2008. 310 с.
18. Економіка підприємства. Н.І. Верхоглядова, Д.М. Ядранський, Н.А. Іваннікова. К.: Професіонал, 2008.
19. Журавльова Т.В. Особливості підприємницької діяльності в аграрному секторі. // Науковий клуб Секція 3. 2015. http://sophus.at.ua/publ/2015_10_30_kampodilsk/sekcija_section_3_2015_10_30/osoblivosti_pidpriemnickoji_dijalnosti_v_agrarnomu_sektori/104-1-0-1549
20. Іляшенко А. Х. Теоретичні основи маркетингового менеджменту. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2009. № 5. С. 106-111.
21. Ізмайлова, К. Обґрунтування економічних рішень щодо підвищення ефективності проектів на передінвестиційній стадії. // Економіка України. 2011. № 10. С. 79-87.
22. Капінос Г.І. Організація та планування виробництва. Хмельницький: ХНУ, 2009. 204с.
23. Кількість сільськогосподарських підприємств. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sg/ksgp/ksgp_u/ksgp_11_2017u.htm
24. Кучер Л.Ю. Науково-теоретичні основи формування прибутку в підприємствах. // Інноваційна економіка 2010. № 2. С. 114-125.
25. Керанчук, Т. Л. Концепція вартісно-орієнтованого управління підприємством та можливості її адаптації в Україні. // Фінанси України.

2011. № 7. С. 104-114.

26. Ларіна Я. С. Дослідження чинників макросередовища як передумова обґрунтування маркетингових стратегій підприємств АПК. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2010. № 3. С. 164-166.

27. Мазурок П.П. Дослідження ролі та стану наукових поглядів на трактування категорії «прибуток» підприємств. // Держава та регіони. Серія. Економіка та підприємництво. 2009р. №4. С. 117 - 120.

28. Мазурова И. И. Анализ эффективности деятельности предприятия. СПб. Изд-во СПбГУЭФ, 2010. 113 с.

29. Мадрига Г. М. Теоретичні підходи до аналізу факторів впливу на ефективність діяльності малих підприємств. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2012. № 739. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 16-21.

30. Малік М.Й. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі: макроекономічний аспект. // Науковий вісник Ужгородського університету 2017. Серія Економіка. Випуск 1 (49). Т.2.

31. Мельник О.Г. Інноваційний прибуток як джерело фінансування інновацій. // Актуальні проблеми економіки. 2009р. №8. С.108 -115.

32. Малюга Н.М. Прибуток як економічна категорія та об'єкт бухгалтерського обліку. // Вісник ЖДТУ. 2004. № 2 (28).

33. Мельник Л.Л. Прибутковість і рентабельність фермерських господарств України. // Економіка АПК. 2009. №9. С. 2-6.

34. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства. К.: Вища шк., 2003. 278 с.

35. Мочерний С.В., Устенко О.А., Чеботар С.І. Основи підприємницької діяльності. К.: Видавничий центр «Академія», 2003. 280 с.

36. Небава М.І., Адлер О.О., Козловський В.О., Лесько О.Й., Мокіна Ю.В. Економіка та організація виробничої діяльності підприємства. Вінниця: ВНТУ, 2011. 232с.

37. Небоженко Т.Т. Організаційно-правові форми підприємництва у сільському господарстві та потреба державного регулювання їх функціонування. // Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2016/26_2/25.pdf
38. Орлов О. О. Планування прибутку підприємств в умовах ринкової економіки: монографія. Хмельницький: ХНУ, 2009. 155 с.
39. Олексюк, О. І. Економіка результативності діяльності підприємства. К.: КНЕУ, 2008. 362 с.
40. Особливості сільського господарства як галузі суспільного виробництва. // Економіка і підприємництво, менеджмент. http://pidruchniki.com/80378/ekonomika/osoblivosti_silskogo_gospodarstva_galu_zi_suspilnogo_virobnitstva
41. Патарідзе–Вишинська М. В. Прибуток підприємств: види, роль та функції // Економіка. Управління. Інновації 2010. № 1. С. 83-91.
42. Пігуль Н. Г. Управління прибутком підприємства // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2010. № 10. С. 13-15.
43. Приказок О.В. Прибуток у формуванні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. // Банківська справа. 2009р. №2. С.82-88.
44. Петровці, М. М. Ефективність діяльності підприємств-природокористувачів (за матеріалами підприємств Закарпатської області). Ужгород, 2004. 20 с.
45. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства. К.: КНЕУ, 2001. 528 с.
46. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник. К.: КНЕУ, 2004. 528 с.
47. Прокопенко І.Ф., Ганін В.І. Методика і методологія економічного аналізу. К.: Центр учбової літератури, 2008. 430 с.
48. Рац, О. М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства». // Економічний простір. 2008. № 15.

С. 275-285.

49. Саблук П. Т. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні. К.: ННЦ ІАЕ, 2005. 340 с.

50. Саблук П. Т. Ціна – запорука ефективності сільськогосподарського виробництва. // Вісник економічної науки України. – 2010. № 2. С. 212-213.

51. Савицька, Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. К.: ЦУЛ, 2004. 346 с.

52. Савицька, Г. В. К. «Знання», 2007. 600 с.

53. Салига С. Я. Управління формуванням прибутку. Запоріжжя: ЗЦНТЕІ, 2006. 282 с.

54. Сатир Л. М. Особливості сільського господарства як об'єкт інвестування. // Науковий вісник НУБіП України. 2012. Випуск 177 (4) С. 120-125.

55. Світлична, Я. В. Оцінка та забезпечення економічної результативності функціонування дорожньобудівельних підприємств. // «Економіка будівництва» Харків, 2002. 19 с.

56. Сурмин, Ю. П. Теория систем и системный анализ.: К.: МАУП, 2010. 172 с.

57. Тулай О. Прибуток підприємства теоретико – прагматичні аспекти. // Світ фінансів. 2010. № 4. С. 138-149.

58. Тарасюк, Г. М. Планування діяльності підприємства. Житомир: ЖДТУ, 2003. 580 с.

59. Черевко Г.В., Горбонос Ф.В., Іваницька Г.Б., Павленчик Н.Ф. Економіка підприємств. Львів: Апріорі; 2006. 420 с.

60.5. Хмелевський О. Оцінка якості прибутковості в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств машинобудування. // Економіст. 2008. №3. С. 50-53.

61.. Хмелевський О.В. Оцінка прибутковості промислових підприємств. Хмельницький: Поліграфіст, 2011. 202 с.